

UTBILDNINGSFÖRVALTNINGEN
KVALITETS- OCH EKONOMIAVDELNINGEN
INSPEKTIONS- OCH ANALYSENHETEN

SID 1 (25)
2010-11-24

FÖRSKOLEINSPEKTÖRER
CHRISTIANE CHIN-VON MATÉRN
INGA-LILL HJERPE LINDGREN

TEL: 508 33 028
TEL: 508 33 005

Rapport

från inspektion av

förskoleenheten Östberga förskolor

21 september – 5 oktober 2010

Förskolan Gläntan
Förskolan Treklövern
Förskolan Ädelstenen

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INNEHÅLLSFÖRTECKNING	2
UPPDRAG OCH GENOMFÖRANDE – gäller alla skolformer.....	3
OMRÅDEN SOM OMFATTAS AV INSPEKTIONEN	4
Utveckling sedan den senaste inspektionen.....	4
Styrning, ledning och kvalitetsarbete	4
Kunskaper, utveckling och lärande.....	4
Normer och värden – arbete mot alla former av kränkningar.....	4
Samverkan med hemmet och skolverksamheter.....	4
BESKRIVNING AV FÖRSKOLEENHETEN.....	5
SAMMANSTÄLLNING AV ENHETENS STYRKOR, SVAGHETER OCH BRISTER SAMT INSPEKTÖRERNAS FÖRSLAG PÅ UTVECKLINGSOMRÅDEN	6
Styrkor	6
Svagheter	6
Områden att utveckla.....	7
Brister som enheten måste åtgärda utifrån gällande lagstiftning.....	8
Sammanfattande analys	8
RESULTAT/MÅLUPPFYLLELSE.....	10
Styrning, ledning och kvalitetsarbete	10
<i>Ledning och organisation</i>	10
<i>Styrdokument och systematiskt kvalitetsarbete</i>	12
Kunskaper, utveckling och lärande.....	15
<i>Förskolans arbetssätt</i>	15
<i>Barn i behov av särskilt stöd</i>	20
Normer och värden – arbete mot alla former av kränkningar.....	20
<i>Förskolans arbetssätt</i>	20
Samverkan med hemmet och skolverksamheter.....	23
<i>Samverkan med hemmet</i>	23
<i>Samverkan med skolverksamheter</i>	24
Bilaga.....	25
<i>Tabell: Barn och personal</i>	25

UPPDRAG OCH GENOMFÖRANDE – gäller alla skolformer

Inspektions- och analysenheten utvärderar den pedagogiska verksamheten och främjar barns, ungdomars och vuxnas lärande genom att

- granska måluppfyllelsen utifrån nationella och kommunala¹ styrdokument
- kontrollera efterlevnaden av nationella och kommunala riktlinjer
- granska hur förskolan/skolan utvärderar sin egen verksamhet
- ge rekommendationer om vad som bör förändras och utvecklas

Vi genomför vårt uppdrag genom att

- läsa material som förskolan/skolan ställer till förfogande och även material från andra källor (ex. från Skolverket)
- intervjua elever/barn, personal och skolläda. Vid granskning av förskolors verksamhet intervjuas föräldrar i stället för barn.
- observera verksamheten

Inspektionen följs upp på olika sätt beroende på skolform.

I första hand granskar vi måluppfyllelsen, det vill säga att vi bildar oss en så heläckande bild som möjligt av hur målen i styrdokumentet tolkas och förverkligas på förskolan/skolan. Vi gör detta utifrån en prioritering av mål från läroplaner och andra nationella styrdokument. Dessutom bedömer vi hur riktlinjerna i dessa styrdokument följs, liksom mål och riktlinjer i Stockholms stads skolplan och förskoleplan.

Förutom detta granskar vi förskolans/skolans förmåga att själv utvärdera sin kvalitet för att förbättra verksamheten. I bedömningen av verksamhetens kvalitet utgår vi även från Skolverkets Allmänna råd om kvalitetsredovisning. Hög kvalitet innebär enligt Skolverkets definition främst att verksamheten utmärks av att den väl:

- strävar mot och uppfyller nationella mål
- svarar mot nationella krav och riktlinjer
- uppfyller andra mål, krav och riktlinjer som är förenliga med de nationella (t.ex. skolplan, lokal arbetsplan och andra lokala planer)
- kännetecknas av en strävan till förnyelse och ständiga förbättringar utifrån de förutsättningar man har.²

---

¹ Vid inspektion av fristående skolor utgår inspektionen endast från nationella styrdokument.

² Från Skolverkets verktyg "BRUK – för kvalitetsarbete i förskola och skola", s 8.

OMRÅDEN SOM OMFATTAS AV INSPEKTIONEN

Stadens utbildningsinspektion granskar verksamheterna ur ett helhetsperspektiv. Inspektionen fokuseras särskilt på nedanstående områden, men inspektörerna kan även kommentera andra områden om det finns starka skäl till det.

Utveckling sedan den senaste inspektionen

Detta område finns endast med när en förskola har inspekterats tidigare.

Styrning, ledning och kvalitetsarbete

Detta område granskas utifrån läroplanen (Lpfö 98) och Skolverkets allmänna råd och kommentarer för kvalitet i förskolan, förordningen om kvalitetsredovisning inom skolväsendet och Skolverkets allmänna råd och kommentarer för kvalitetsredovisning, men även utifrån Stockholms stads kvalitetsstrategi (ILS) samt förskoleplanen för Stockholms stad.

Kunskaper, utveckling och lärande

Detta område granskas främst utifrån mål och riktlinjer i läroplanen (Lpfö 98) och Stockholms stads förskoleplan.

Normer och värden – arbete mot alla former av kränkningar

Detta område granskas utifrån skollagen och diskrimineringslagen (2008:571) samt Skolverkets allmänna råd och kommentarer för att främja likabehandling och förebygga diskriminering, trakasserier och kränkande behandling, men även i hög grad utifrån läroplanens (Lpfö 98) värdegrund och dess avsnitt Normer och värden.

Samverkan med hemmet och skolverksamheter

Detta område granskas främst utifrån mål och riktlinjer i läroplanen (Lpfö 98) och Stockholms stads förskoleplan.

BESKRIVNING AV FÖRSKOLEENHETEN

Förskoleenheten Östberga förskolor är en av 15 kommunala förskoleenheter i stadsdelen Enskede-Årsta-Vantör. Stadsdelen fick sin nuvarande sammansättning 2007 då stadens stadsdelsindelning förändrades. Omorganisationen medförde bland annat att förskoleenheternas storlek och sammansättning ändrades. Vid tidpunkten för inspektionen består Östberga förskoleenhet av tre förskolor med sammanlagt 13 avdelningar samt en öppen förskola³. Vår inspektion omfattar dock endast de tre förskolorna:

- Förskolan Gläntan, Östbergabackarna 50
- Förskolan Treklövern, Stamgatan 2A
- Förskolan Ädelstenen, Kinnaredsgränd 69

Förskolan Gläntan förstördes hösten 2007 av en brand, vilket medförde en uppdelning av förskolan till följd av flytt till provisoriska lokaler på olika håll. Från och med mars 2010 är förskolan åter samlad, nu i nybyggda, friliggande lokaler. Förskolorna Treklövern och Ädelstenen är inrymda i fristående enplansbyggnader som på 1970-talet respektive slutet av 80-talet uppförts utifrån den vid varje tidpunkt aktuella synen på hur förskoleverksamhet skulle bedrivas.

Förskolornas lokalmässiga förutsättningar varierar därmed utifrån byggnadernas ålder. Med utgångspunkt i enhetens grundtanke om att alla barn dels ska ha tillgång till likvärdig ”grundverksamhet”⁴, dels kunna känna igen sig förskolorna emellan inreds alla förskolor successivt med en basutrustning och visst grundmaterial. Alla förskolorna har egna gårdar med lekutrustning och i varierande utsträckning även naturterräng. Två av förskolorna har en parklek inpå knuten och alla tre ligger nära parker och naturområden som utnyttjas i verksamheten.

---

³ Förskoleverksamhet som vänder sig till föräldrar som är hemma med små barn. (Källa: Stockholms stads hemsida)

⁴ Ledningens beteckning för den verksamhet som alla barn i enhetens förskolor ska få del av och det bemötande som de ska mötas av.

SAMMANSTÄLLNING AV ENHETENS STYRKOR, SVAGHETER OCH BRISTER SAMT INSPEKTÖRERNAS FÖRSLAG PÅ UTVECKLINGSOMRÅDEN

Vårt uppdrag som inspektörer är att granska och utvärdera enhetens resultat.

Med resultat menar vi enhetens förmåga att uppnå och sträva mot de nationella och kommunala målen samt efterleva de riktlinjer och krav som finns i styrdokumentet. Sammanställningen av styrkor, svagheter, brister och utvecklingsområden som vi gör i detta avsnitt är avsedd att ge en översiktlig bild av vår bedömning av verksamheternas kvalitet. Vi vill dock framhålla, att det inte är möjligt att på ett kvantitativt sätt genom att jämföra sammanställningar i olika rapporter med varandra avgöra hur bra olika förskoleenheter är i förhållande till varandra. Det är inte antalet punkter under de olika rubrikerna som avgör det. Jämförelser måste baseras på noggrann läsning av texten vid punkterna.

Våra bedömningar presenteras utförligare under rubriken RESULTAT/MÅLUPPFYLLELSE.

Styrkor

Vår inspektion har visat att enheten har ett antal styrkor, bland annat dessa:

- I Östberga förskoleenhet utövas ledarskapet på ett sätt som skapar goda betingelser för förskolornas pågående utveckling av den pedagogiska verksamheten.
- I syfte att höja den samlade kompetensen inom enheten tillvaratas i hög grad både extern fortbildning samt riktad kompetensutveckling.
- Enhetens förskolor arbetar aktivt för att utveckla barnens förståelse för en hållbar miljö och för enkla naturvetenskapliga fenomen.
- Förskoleenheten har goda rutiner för att möta enskilda barns behov av särskilt stöd, som personalen är väl förtrogen med.

Svagheter

Vår inspektion har visat att enheten har ett antal svagheter, bland annat denna:

- Kvalitetsredovisningen redovisar inte variationer och skillnader i måluppfyllelsen inom enheten.

Områden att utveckla

Vi bedömer att följande utvecklingsområden, som kan utgå från såväl svagheter som styrkor, men även från sådant som varken är att betrakta som styrkor eller svagheter, bör prioriteras:

- *Ledning och organisation*

Förskoleenhetens ledning bör förtydliga den pedagogiska handledarens ansvarsområde och mandat samt klargöra vad som åligger avdelningsansvarig respektive arbetslaget.

Vidare bör ledningen utarbeta en tidsatt handlingsplan för det utvecklingsarbete som pågår inom enheten. Utifrån en sådan plan bör stödjande processer och riktade insatser systematiskt följas upp samt utvärderas.

- *Styrdokument och systematiskt kvalitetsarbete*

För att överbygga svårigheten med att enhetens verksamhetsplan upprättas för ett kalenderår medan kvalitetsredovisningen avser ett verksamhetsår, bör det klargöras hur arbetslagens planeringar ska relateras till verksamhetsplanen och till utvärderingar som genomförs under året. Vidare bör ytterligare förtydligas hur mål, arbetssätt och kriterier förhåller sig till varandra. Det bör också klargöras vad som avses med uppföljning i förhållande till utvärdering.

Kvalitetsredovisningen bör i högre grad användas som ett redskap i enhetens systematiska kvalitetsarbete. I kvalitetsredovisningen bör därför både måluppfyllelse redovisas och analyser göras av i vad mån använda arbetssätt bidragit till denna. Kvalitetsredovisningen bör också redovisa variationer och skillnader i måluppfyllelse inom enheten.

- *Förskolans arbetssätt*

Inom förskoleenheten bör samsynen vidareutvecklas när det gäller läroplanens kunskapssyn och synen på barns lärprocesser. I det pågående utvecklingsarbetet bör därför fördjupade diskussioner ingå om bärande principer och centrala begrepp i läroplanen. Exempelvis bör klargöras vad som avses med ett temainriktat arbetssätt och vad som utöver valmöjligheter kan läggas in i begreppet barns inflytande.

Enhetens dokumentation bör vidareutvecklas så att den i större utsträckning beskriver barnets lärprocesser. Dokumentationen bör också i högre grad användas för planering och utvärdering av verksamheten.

Utifrån ovan föreslagna diskussioner bör den pedagogiska miljön, både inom- och utomhus, vidareutvecklas. I detta sammanhang bör materialet för skapande verksamhet kompletteras i hela enheten för att bli mer lockande och ge fler utmaningar för barnens kreativitet, särskilt på avdelningarna för de yngre barnen.

Brister som enheten måste åtgärda utifrån gällande lagstiftning

- En ny plan mot diskriminering och kränkande behandling i vilken de enskilda förskolornas arbete synliggörs måste upprättas. Uppföljningen och utvärderingen av planen ska redovisas i enhetens kvalitetsredovisning.

Sammanfattande analys

Förskoleenheten Östberga förskolor har genomgått några år av strukturella påfrestningar, bland annat till följd av att två av enhetens förskolor hösten 2007 totalförstördes vid en brand samt att enheten omorganiserades under våren 2008. Två av den dåvarande enhetens förskolor totalförstördes hösten 2007. I september Gläntan och i december Rothugget (nuvarande Sten Sture). Enheten bestod 2007 av sex förskolor. 2008 omorganiserades enheten, reellt juni 2008. En stor del av ledningens tid har under denna period tagits i anspråk av administrativa och organisatoriska arbetsuppgifter.

Vi bedömer att enheten vid tidpunkten för inspektionen i huvudsak uppfyller läroplanens uppdrag men att det sker med kvalitativa skillnader som bör utjämnas. Under våra besök i förskoleenheten har vi kunnat konstatera variationer och skillnader i verksamheten såväl mellan enhetens förskolor som inom enskilda förskolor, som indikerar för oss att läroplanens uppdrag inte tolkas helt samstämmigt inom enheten. Skillnader finns i olika hög grad inom flera av läroplanens målområden.

Detta förhållande har även identifierats av ledningsgruppen som tillsammans med personalen inlett ett utvecklingsarbete som är inriktat på att skapa en likvärdig inomhusmiljö på enhetens förskolor och att utveckla den pedagogiska verksamheten. Enligt vår bedömning skulle den pågående förändringsprocessen gagnas av riktade insatser inom i synnerhet två områden.

Dels bör enhetens förskolor utveckla en större samsyn i fråga om läroplanens syn på kunskap och barns lärande och även gemensamt tolka centrala begrepp som exempelvis temainriktat arbetssätt och barns inflytande.

Dels bör kvalitetsarbetet inom enheten bedrivas på ett mer systematiskt sätt. En utveckling i denna riktning pågår men vi vill framhålla att enhetens kvalitetsredovisning i högre grad bör användas som det effektiva redskap i kvalitetsarbetet som den är avsedd att vara, bland annat för att säkerställa likvärdighet inom enheten.

Vi bedömer att ledarskapet utövas på ett sätt som ger goda förutsättningar för den verksamhetsutveckling som eftersträvas i enhetens förskolor. Förskoleenheten har en tydlig organisation och ansvarsfördelning samt en mötesstruktur som gör det möjligt för personalen att vara delaktiga i planering och utvärdering av verksamheten, dvs. i ett systematiskt förbättringsarbete. För att stödjande processer och riktade insatser ska kunna följas upp på ett strukturerat sätt och utvärderas systematiskt bör ledningen dock utarbeta en tidsatt handlingsplan för det pågående utvecklingsarbetet.

Vår sammantagna bedömning är att det utvecklingsarbete som pågår ger enhetens förskolor goda förutsättningar för att erbjuda alla barn en god pedagogisk verksamhet och omsorg.

RESULTAT/MÅLUPPFYLLELSE

Styrning, ledning och kvalitetsarbete

Skolverkets allmänna råd slår fast att den pedagogiska ledningen är en viktig faktor för förskolans kvalitet. Även Stockholms stads förskoleplan lyfter fram att en kvalitativ utveckling av förskolan kräver ett pedagogiskt ledarskap, som skapar förutsättningar för den pedagogiska verksamheten att arbeta mot uppställda mål och skapa förutsättningar för ett systematiskt kvalitetsarbete.

Ledning och organisation

Ledningen vid förskoleenheten Östberga förskolor utgörs av en förskolechef, som har det övergripande verksamhetsansvaret, samt en biträdande förskolechef. I ledningsgruppen ingår också en språkpedagog/pedagogisk handledare som vid tidpunkten för vår inspektion vikarierade på 50 procent av sin tjänst som biträdande förskolechef under ordinarie chefs deltidsfrånvaro. Enhetens båda chefer har arbetat tillsammans under många år men med skiftande enhetsindelning efter hand som stadsdelens organisation av förskoleverksamheten har förändrats. Enhetens ledningsgrupp har med nuvarande personsammansättning arbetat tillsammans i snart fyra år. Alltsedan förskolan Gläntans brand 2007 har stor del av de båda chefernas tid tagits i anspråk av administrativa och organisatoriska arbetsuppgifter. Enligt ledningen är enheten efter denna period av strukturella påfrestningar nu åter helt inriktad på att vidareutveckla den pedagogiska verksamheten. I detta syfte har ett utvecklingsarbete som griper igenom flera verksamhetsområden påbörjats inom enheten, vilket framgår i de olika avsnitten i denna rapport.

Förskoleenhetens ledning har utarbetat och dokumenterat en organisationsplan för Östberga förskolor. I denna anges enhetens omfattning, ledningsorganisation, forum för information samt ansvarsfördelning inom enheten; chefernas respektive ansvarsområden är tydligt definierade; för enhetens olika mötesforum har såväl syfte som ansvarig för respektive möte angivits; ansvarsområden eller uppdrag som tilldelats enskilda medarbetare är beskrivna. Ett sådant uppdrag är att vara ”koordinator” för den egna förskolan och ansvara för den dagliga personaltäckningen på avdelningarna samt att förmedla aktuell information mellan ledningen och förskolans personal. Vidare anges i organisationsplanen vad avdelningsansvarig/arbetslaget tillsammans ansvarar för. Däremot framgår inte vad som ankommer på avdelningsansvarig respektive arbetslaget. Som arbetslagsansvarig har en förskollärare alternativt erfaren barnskötare utsetts i varje arbetslag.

För enhetens förskolor har sedan 2008 också en årsplan upprättats av vilken framgår vad verksamheten inriktas på under årets månader, vid vilken tidpunkt den övergripande verksamhetsplaneringen för året görs samt när utvärdering sker. Viss tid för arbetslagens planering på dagtid frigörs genom samverkan avdelningarna emellan. Även schemaändringar har gjorts för att underlätta gemensam planering.

Barngruppernas storlek inom enheten är likvärdiga med aktuella medelvärden för stadens förskolor. Däremot är barngrupperna organiserade på olika sätt och utifrån delvis skilda synsätt i de olika förskolorna. Detta, liksom även några av de verksamhetsinslag som anges i årsplanen, beskrivs mer ingående i rapportens avsnitt

Kunskaper, utveckling och lärande. Också förskolornas lokalmässiga förutsättningar är i huvudsak jämförbara med förutsättningarna på andra håll i staden. Likaså är den genomsnittliga personaltätheten i paritet med staden. Däremot är andelen förskollärare inom enheten lägre än genomsnittet för stadens förskolor. Ledningen är medveten om detta och hänvisar till rekryteringssvårigheter. Enligt förskolechefen används därför till stor del riktad kompetensutveckling för enskilda medarbetare, exempelvis barnskötarutbildning av personal med utländsk utbildning samt fortbildning inom ramen för förskolelyftet, vilket vi bedömer som positivt.

Enheten har en hög andel personal med annat modersmål än svenska, vilket av såväl övriga medarbetare som föräldrar upplevs vara en stor tillgång i arbetet med enhetens många barn (70 procent) med utländsk bakgrund. Av våra intervjuer med ledningen respektive personalen framgick att personalens flerkulturella bakgrund ger goda förutsättningar att berika förskolornas arbetssätt, i synnerhet i arbetet med barnens flerspråkighet. Både ledning och personal har dock även konstaterat ett behov att göra all personal förtrogen med svensk förskoleterminologi och den pedagogiska handledaren har därför anordnat särskild internutbildning. Vi har emellertid vid våra samtal med personalen och under besöken i de olika förskolorna noterat verksamhetsmässiga skillnader som tyder på att det också finns behov att utveckla en större samsyn när det gäller hur läroplanens intentioner och vissa centrala begrepp ska förstås. Detta förhållande beskrivs mer ingående i rapportens avsnitt *Kunskaper, utveckling och lärande* samt *Normer och värden*.

Av våra intervjuer och andra samtal med personalrepresentanterna framgick att mötesstrukturen och ansvarsfördelningen inom enheten är väl kända och förankrade bland medarbetarna. Personalrepresentanterna uttalade dock ett starkt behov av att i större utsträckning, gemensamt i sina respektive förskolors personalgrupper, få tid att diskutera pedagogiska frågor. Både vid de enskilda förskolornas veckomöten och vid enhetens månadsvisa gemensamma möten, som båda är avsedda för pedagogiska diskussioner under ledning av den pedagogiska handledaren, deltar endast de avdelningsansvariga medarbetarna. Även om protokoll förs vid mötena och de avdelningsansvariga informerar sina arbetslag kan detta enligt personalen inte ersätta det gemensamma pedagogiska samtalet. Detta behov har också förskoleenhetens ledning uppmärksammat. För att ge utrymme för sådana samtal prövas därför under hösten 2010 en förändrad mötesstruktur för förskolornas arbetsplatsträffar. Chefernas ambition är också att begränsa informationsinslagen vid alla möten avsedda för pedagogiska frågor.

Vi har kunnat konstatera att enheten har en tydlig organisation och ansvarsfördelning samt en mötesstruktur som gör det möjligt för personalen att vara delaktiga i planering och utvärdering av verksamheten. Vi har också uppfattat att denna tydliga struktur likafullt medger flexibilitet på så sätt att det som fungerar mindre väl kontinuerligt omprövas och förändras.

Vi bedömer sammantaget att ledarskapet utövas på ett sätt som ger goda förutsättningar för den verksamhetsutveckling som eftersträvas inom enheten. Utvecklingsarbetet skulle dock enligt vår bedömning gagnas av att två av de uppdrag som

i enhetens nuvarande organisation tilldelats enskilda medarbetare ytterligare förtydligades. Dels bör den pedagogiska handledarens ansvarsområde och mandat formuleras, dels bör klargöras vad som åligger avdelningsansvarig respektive arbetslaget. Tidsåtgång för uppdraget som avdelningsansvarig bör i detta sammanhang också tydliggöras.

Vidare bör förskoleenhetens ledning utarbeta en tidsatt handlingsplan för det pågående utvecklingsarbetet. Utifrån en sådan plan kan stödjande processer och riktade insatser, exempelvis arbetet med avdelningarnas inomhusmiljö, nätverkens arbete och insatser enligt LEAN⁵, följas upp på ett strukturerat sätt och utvärderas systematiskt.

Styrdokument och systematiskt kvalitetsarbete

Förskoleenheten har utarbetat styr- och måldokument samt redovisningar av måluppfyllelse i enlighet med stadens styrsystem. Vi har tagit del av verksamhetsplanerna för 2009 respektive 2010, årsredovisningen för 2009 samt kvalitetsredovisningarna för verksamhetsåren 2008/09 och 2009/10.

Verksamhetsplanerna för de båda åren och de åtaganden som enheten däri formulerat har utarbetats av ledningsgruppen. Underlag vid detta arbete har enligt förskolechefen utgjorts av arbetslagens planeringar och utvärderingar, diskussioner på personalträffar, forskningsrön samt omvärldsförändringar. Enhetens åtaganden har också diskuterats vid de avdelningsansvariga medarbetarnas månatliga möten med den pedagogiska handledaren.

Vid vår granskning av de båda verksamhetsplanerna kan vi konstatera en förändring mellan åren i hur åtaganden och arbetssätt formulerats. Även om åtagandena i huvudsak angivits inom samma verksamhetsområden under de båda åren har ledningen 2010 valt att tydligare formulera några av dem ur ett aktivt barnperspektiv, d.v.s. vilka förmågor som barnen ska utveckla. Som exempel kan nämnas att ”barnets matematiska tänkande skall utvecklas” jämfört med att ”enheten åtar sig att utveckla barnets matematiska tänkande”. På motsvarande sätt anger beskrivna arbetssätt i 2010 års verksamhetsplan i högre grad hur pedagogerna ska arbeta för att möjliggöra detta.

Enligt ledningen ingår aktiva insatser för att förbättra såväl enhetens interna måldokument som arbetet med dem som en del i det påbörjade utvecklingsarbetet. Att i verksamhetsplanen förtydliga enhetens mål och arbetssätt bedömer vi vara ett steg i riktning mot en tydligare målstyrning. Vår granskning av enhetens övergripande verksamhetsplaner och arbetslagens årsplaneringar sammantaget, indikerar dock för oss att det råder oklarhet om målstyrningsprocessen i ett årligt verksamhetsperspektiv, dvs. kalenderår i förhållande till verksamhetsår.

Utifrån vår granskning av verksamhetsplanen 2009 i relation till arbetslagens planering för verksamhetsåret 2009/10 kan vi konstatera att dessa båda dokument inte är sammanlänkade på ett systematiskt sätt. Att förändra detta ingår i enhetens utvecklingsarbete och ett nytt underlag har därför tagits fram inför arbetslagens års-

---

⁵ En ledningsfilosofi och ett arbetssätt för systematiskt förbättringsarbete. Pilotprojekt startades 2009 i förskoleverksamhet i Älvsjö med flera stadsdelar. (Källa: Stockholms stad)

planeringar för 2010/11. Vi har även tagit del av detta underlag och kan konstatera att det utgår från enhetens åtaganden i verksamhetsplanen 2010. Måldokument och planeringar har därigenom tydligt länkats samman.

Vi har också tagit del av avdelningarnas utvärderingar av verksamhetsåret 2009/10 som gjordes i slutet av våren 2010. Dessa ingick i det material som uppgavs ligga till grund för kvalitetsredovisningen för 2009/10. Underlaget som användes vid utvärderingen utgick från åtagandena i såväl verksamhetsplanen 2009 som 2010. Samtidigt var dock arbetslagens årsplaneringar, som ovan beskrivs, inte sammanlänkade med dessa verksamhetsplaner utan uppbyggda på ett helt annat sätt. Enligt vår mening riskerar en verksamhetsutvärdering, som inte bygger på avdelningarnas planeringar och därmed inte utvärderar den verksamhet som i praktiken bedrivits, att bli alltför allmän för att kunna tjäna som underlag för systematiska förbättringar. Att det förhöll sig så vid den senast genomförda utvärderingen våren 2010 tycker vi oss kunna utläsa av flera av arbetslagens utvärderingsdokument. Enligt ledningen kommer även detta att förändras under innevarande verksamhetsår i och med att arbetslagens årsplaneringar upprättas enligt enhetens nya underlag som också innehåller anvisningar för uppföljning med moment som resultat, analys av framgångsrika arbetssätt samt förslag till utveckling.

Arbetslagen har sedan 2009 prövat sig fram med att formulera kriterier för bedömning av måluppfyllelse. Dessa har sammanställts i det nya underlaget för arbetslagens årsplaneringar. För vart och ett av enhetens åtaganden anges fem kriterier till vilka arbetslagen ska formulera arbetssätt som sammantaget kommer att utgöra avdelningens årsplanering. Under våra intervjuer och samtal med personalrepresentanterna framkom dock delvis skilda uppfattningar om vad som menas med kriterier. Vidare tyder den blandning av kriterier som angivits i underlaget på viss oklarhet.

Att arbetslagens planeringar från och med 2011 ska upprättas utifrån enhetens verksamhetsplan ser vi som ytterligare ett tydligt steg i riktning mot en sammanlänkad målstyrningsprocess inom enheten. För att överbrygga svårigheten med att verksamhetsplanen upprättas för ett kalenderår medan kvalitetsredovisningen avser ett verksamhetsår bör emellertid enligt vår bedömning klargöras hur arbetslagens planeringar ska relateras till verksamhetsplanen och till utvärderingar som genomförs. Detta kan med fördel dokumenteras i enhetens årsplan.

Vidare bör ytterligare förtydligas hur mål, arbetssätt och kriterier förhåller sig till varandra. Att återkommande reflektera över den ”spiralformade process” som kännetecknar ett systematiskt kvalitetsarbete kan enligt vår mening bidra till ökad förståelse av i vilken ordning och på vilken nivå i enhetens organisation som mål, arbetssätt och kriterier bör formuleras. När det gäller målen i förskoleverksamhet, som i läroplanen fastställts som strävansmål, bör kriterier utformas som förtydligande målbeskrivningar. Det bör också klargöras vad som avses med uppföljning i förhållande till utvärdering.

Vid uppföljning av de enskilda barnens utveckling och lärande använder alla arbetslag ett bedömningsunderlag benämnt RUS⁶. Både ledningen och de personalrepresentanter vi samtalade med framhöll detta som ett användbart redskap för att säkerställa att varje barns behov uppmärksammas, i synnerhet avseende barnets trygghet i förskolan. Underlaget har i enhetens alla förskolor använts på såväl individ- som verksamhetsnivå i flera år. Däremot används det numera enligt ledningen endast på verksamhetsnivå för att utveckla verksamheten, vilket vi ser som positivt utifrån det uppdrag som gäller för förskolan. Arbetet med Stockholms stads kvalitetsindikator för förskolan framhölls som ytterligare ett redskap för arbetslagens reflektion över den egna verksamheten och dess effekter för barnens utveckling och lärande.

Enligt Skolverkets allmänna råd och kommentarer för kvalitetsredovisning⁷ ska en förskolas kvalitetsredovisning ge en övergripande bild och bedömning av kvaliteten och av hur väl förskoleverksamheten arbetat i riktning mot nationella mål. För att bidra till likvärdighet mellan olika delar i en verksamhet bör kvalitetsredovisningen också visa på skillnader i målpuppfyllelse.

Den förändring mellan åren 2009 och 2010 som beskrivs ovan när det gäller enhetens verksamhetsplaner avspeglas även i kvalitetsredovisningarna för verksamhetsåren 2008/09 respektive 2009/10. Att åtagandena i verksamhetsplanen 2010 mer aktivt formulerats i ett barnperspektiv har fått till följd att även resultat som redovisas i enhetens senaste kvalitetsredovisning i större utsträckning än tidigare avser barnens utveckling och lärande. Denna utveckling ser vi åter igen som ett steg i rätt riktning när det gäller den pedagogiska verksamhetens utveckling.

Även av den senaste kvalitetsredovisningen uppfattar vi dock att det vållar enheten svårigheter att sammanlänka kalenderår och verksamhetsår. Bland annat redovisas ”åtgärder för utveckling från föregående kvalitetsredovisning” över lag som insatser som kommer att göras ”under året”, trots att verksamhetsåret bör ha avslutats inför sommaren 2010.

I enhetens båda senaste kvalitetsredovisningar anges sammanvägda resultat som uppnåtts inom varje åtagande. Däremot redovisas inga skillnader och variationer inom enheten vilket får till följd att kvalitetsredovisningen blir mindre användbar för att utveckla verksamheten i de enskilda förskolorna. Det framgår inte heller hur enheten kommit fram till de utvecklingsområden som redovisas.

I den senaste kvalitetsredovisningen anges vidare att enhetens ”likabehandlingsplan” har utvärderats och reviderats i samarbete med föräldrarepresentanter i förskoleråden. Däremot redovisas inte vilka resultat som uppnåtts genom arbetet enligt planen och vilka förbättringsinsatser som kan behöva göras i de olika förskolorna. I rapportens avsnitt *Normer och värden* beskrivs vad enheten i övrigt måste

---

⁶ RUS (relationsutvecklingsschema) är en observationsmodell för att följa upp barns utveckling inom fyra områden: Relationen till pedagogerna, tryggheten i miljön, relationerna till andra barn och förmågan att benämna världen (dvs. språkutvecklingen). Källa: Barns väg till trygghet. Utbildningsradion UR i samarbete med stadsdelen Enskede-Årsta-Vantör.

⁷ SKOLFS 2006:18.

beakta i det fortsatta arbetet för att utforma en aktuell plan mot diskriminering och kränkande behandling.

Vi bedömer sammantaget att kvalitetsarbetet inte bedrivs på ett helt systematiskt sätt men att en utveckling i denna riktning pågår inom enheten. Ett viktigt led är, enligt vår bedömning, att kvalitetsredovisningen på ett effektivt sätt används som ett redskap i arbetet och inte minst för att säkerställa likvärdighet inom enheten. I kvalitetsredovisningen bör därför både måluppfyllelsen redovisas i förhållande till enhetens åtaganden och andra prioriterade mål såsom utvecklingsområden sedan föregående kvalitetsredovisning och en analys göras av i vad mån använda arbetsätt bidragit till denna. Kvalitetsredovisningen behöver också redovisa variationer och skillnader i måluppfyllelse inom enheten samt inbegripa en redovisning av resultat från arbetet enligt enhetens plan mot diskriminering och kränkande behandling.

Kunskaper, utveckling och lärande

Förskolans arbetsätt

Östberga förskolor saknade vid tidpunkten för inspektionen en gemensamt formulerad tolkning av läroplanens syn på kunskaper och barns lärande som utgångspunkt för hur verksamheten organiseras. Som inledningsvis nämns i denna rapport pågår dock en förändringsprocess på många olika områden som sammantaget ska främja den pedagogiska verksamhetens utveckling.

Vid tidpunkten för vår inspektion har förskolorna organiserat sina avdelningar och sin gruppverksamhet på olika sätt och utifrån delvis skilda synsätt. Förskolorna Ädelstenen och Gläntan har hemvister för barn mellan ett och fyra år samt en hemvist för femåringar. Förskolan Treklövern har så kallat utvidgade syskongrupper för barn mellan ett och fem år. Alla förskolorna organiserar åldersindelade tvärgrupper några förmiddagar varje vecka. Förskolorna arbetar efter veckoplaneringar med regelbundna aktiviteter och fasta rutiner samtidigt som många av personalrepresentanterna framhöll en strävan att arbeta mer flexibelt. Förskolan Gläntan har slagit ihop fyra av sina arbetslag till två större. Syftet är att öka samarbetet och på så sätt bättre tillvarata personalgruppens samlade kompetens och andra resurser. Förskolan Ädelstenens arbetslag har som ambition att arbeta på ett liknande sätt och har börjat samarbeta under delar av dagen.

I enhetens årsplan finns angivet hur ett verksamhetsår genomförs i Östberga förskolor. Begreppet ”grundverksamhet” beskrivs av personalen som ”det alla barn har rätt till” och grundverksamheten pågår under hela året. Både ledning och personalrepresentanter beskrev på olika sätt att grundverksamheten utgår från läroplanens mål och riktlinjer. Den uppgavs innefatta regler, rutiner, överenskomna förhållningssätt samt aktiviteter inom områdena skapande, sång, musik, natur och miljö. Matematik och språk beskrevs finnas med i alla delar av grundverksamheten.

Från augusti till oktober kompletteras och utvecklas inomhusmiljö och material, pedagogiska observationer av varje barn genomförs och barngruppernas intressen och behov kartläggs. Under denna period genomförs också samtal om nyinskrivna barns språkutveckling med barnens föräldrar utifrån stadsdelens underlag ”Språk-

domäner”. Från april till juni genomförs utvärderingar av verksamheten samt utvecklingssamtal och den insamlade dokumentationen sammanställs.

Under perioden november till mars ska förskolorna bedriva tema, projekt och fördjupningsarbeten. Personalrepresentanterna beskrev för oss hur de inom ramen för dessa bland annat arbetat med kamratskap, trafik, språk och matematik under verksamhetsåret 2009/10 och att områdena valts utifrån de pedagogiska barnobservationer och intervjuer som gjorts i början av höstterminen. Under våra intervjuer framkom dock även att innebörden i dessa tre begrepp inte klartgjorts vare sig i enheten i sin helhet eller i de enskilda arbetslagen och att personalrepresentanterna tolkade dem mycket olika. Vi uppfattade både i intervjuer och i samtal vid våra besök i verksamheterna att många medarbetare intar ett i hög grad kunskapsförmedlande förhållningssätt medan barnen i begränsad utsträckning ges möjligheter att söka och erövra kunskaper genom eget utforskande eller tillsammans med andra. Enligt vår bedömning tyder detta på att det som i läroplanen framhålls om förskolans temainriktade arbetssätt inte är förankrat i hela personalgruppen. En annan aspekt i detta sammanhang lyftes av några arbetslag som beskrev att de är medvetna om detta och också anser att barnen bör ges möjligheter till ett större inflytande över verksamheten. Både ledning och personalrepresentanter beskrev läroplanens område barns inflytande som ett utvecklingsområde för enheten, se avsnittet *Normer och värden*.

Alla förskolor i enheten dokumenterar barnens lärande i en portfolio och använder en gemensam mall med olika rubriker för innehållet, exempelvis ”jag kan”. MalLEN har beslutats av den pedagogiska handledaren och de avdelningsansvariga. Innehållet i portfolion varierar beroende på personalens kunskaper och erfarenheter av arbete med denna dokumentationsform. Även om en ambition uttalas om att bilder, text och fotografier ska beskriva lärprocesser är detta utvecklingsarbete enligt ledningen och personalen ännu i sin linda.

Inom enheten dokumenteras också verksamheten i olika hög grad. Även detta skiljer mellan avdelningar och förskolor beroende på personalens skiftande kunskaper och erfarenheter. På några avdelningar fotograferar personalen dagens händelser under rubrikerna ”Vi gör” och ”Vi kan” och anslår fotografierna i hallen. Syftet är att föräldrarna både ska kunna ta del av dagens aktiviteter på förskolan och att rubrikerna ska leda tankarna till det egna barnets portfolio. Det är också ett medvetet arbetssätt för att även föräldrar som ännu inte behärskar det svenska språket ska kunna få information om den dagliga verksamheten på förskolan. Denna dokumentation används senare som underlag för avdelningens månadsbrev till hemmen. Personalen dokumenterar också arbetet i tvärgrupperna med fotografier, text och barnens alster. Dokumentationen anslås och alster ställs ut för att längre fram tillsammans med varje barn sorteras in i barnets portfolio. Endast ett fåtal av arbetslagen beskrev dock att de använder dokumentationen för utvärdering och planering av verksamheten.

Inledningsvis i detta avsnitt anges att enhetens aktuella förändringsprocesser är inriktade på att vidareutveckla förskolornas pedagogiska verksamhet. I likhet med ledningen bedömer vi att verksamheten skulle gagnas av att en samsyn utvecklas

inom enheten när det gäller läroplanens kunskapssyn och synen på barns läroprocesser. Ledningen beskrev förskolornas fortsatta arbete enligt det inför verksamhetsåret beslutade gemensamma planerings- och uppföljningsdokumentet som en väg mot en sådan samsyn. Vi bedömer dock att i det fortsatta arbetet bör ingå fördjupade diskussioner om bärande principer och centrala begrepp i läroplanen. Exempelvis bör klargöras vad som i läroplanen avses med ett temainriktat arbetssätt och med utgångspunkt i en gemensam förståelse av detta bör enhetens begrepp tema-, projekt-, fördjupningsarbete redas ut. Enhetens dokumentation bör vidare utvecklas så att den i större utsträckning beskriver barnets läroprocesser och den bör i högre grad användas för planering och utvärdering av verksamheten.

Rum för möten och lärande

Ledningen har fattat ett beslut om att inomhusmiljön ska göras likvärdig i enhetens förskolor. Den pedagogiska handledaren har utifrån detta sett över inomhusmiljön på samtliga avdelningar och bistår personalen i utvecklingsarbetet. Personalrepresentanterna beskrev att de eftersträvar att miljön ska inbjuda till att barn kan göra egna val av lekar och material i så stor utsträckning som möjligt. Ambitionen är också att materialet ska finnas lätt tillgängligt för barnen.

Barnen har på de flesta avdelningar tillgång till ett visst utbud avsett för skapande verksamhet. Tillgång till naturmaterial, återvinningsmaterial och annat slag av material avsett att stimulera barnens kreativitet och skapande finns men är på flera håll begränsad och variationen på exempelvis färg och lera är liten. I synnerhet förskolornas yngre barn har begränsad tillgång till variationsrikt material för skapande verksamhet.

Även om både ledning och personal eftersträvar en för barnen tillgänglig och lockande inomhusmiljö finns det enligt vår bedömning skillnader som bör åtgärdas både inom förskolorna och förskolorna emellan. Dessa skillnader kommer till uttryck inte enbart i tillgängligheten utan också i personalens syn på vilket material som är möjligt att förvara och erbjuda barnen i barnens nivå. Enligt vår mening kan även den pågående utvecklingen av förskolornas pedagogiska miljö med fördel kopplas till diskussionerna om läroplanens syn på kunskap och barns lärande.

Enhetens förskolor har tillgång till utomhusmiljöer som lockar till lek och aktivitet. Närhet till skogsområden och/eller parklekar och de egna gårdarna ger goda förutsättningar för utomhusverksamheten. Vid våra besök såg vi dock få exempel på material som stimulerar barnens kreativitet vid utomhuslek. Några personalrepresentanter beskrev att de aktivt arbetar för att utveckla material och den pedagogiska miljön på den egna gården, något vi bedömer bör ske inom hela enheten. Ett hinder som förskolorna framhåller i detta arbete är den åverkan som av och till sker under kvällar och helger.

Kultur, kreativitet och skapande

Förskoleenheten tar del av det lokala kulturutbudet exempelvis i form av teater- och biblioteksbesök och barnen erbjuds ofta och regelbundet möjligheter att arbeta med olika uttrycksformer som dans, sång, rytmik och rörelse i verksamheten.

Förskolorna firar svenska traditioner och några förskolor tar även upp andra kulturer genom att prata om andra traditioner än de svenska. På förskolan Ädelstenen

bjuds föräldrarna några gånger om året in till en kulturdag då en av familjerna på förskolan bjuder på sin traditionella mat, visar kläder och spelar musik som är typiska för sitt ursprungsland.

Vid våra besök på förskolorna såg vi dock få tecken i miljön på att det i grupperna finns barn från många olika kulturer. Detta är förvånande med tanke på att en hög andel av barnen i enheten har annat modersmål än svenska. Ledningen beskrev att det likväl ges rikliga tillfällen till samtal och möten barn, föräldrar och personal emellan då likheter och olikheter ur ett mångkulturellt perspektiv belyses så att barnen ges möjligheter att utveckla sin förmåga att förstå och leva sig in i andras villkor och värderingar. Det pågår också en diskussion om hur arbetet med de mångkulturella frågorna ska synliggöras i förskolornas miljö.

Vi bedömer att barnen i förskoleenheten erbjuds kulturella upplevelser i olika former och att barnen ges möjligheter att också själva använda sig av varierade uttrycksformer som exempelvis musik och rörelse. Enheten bör dock enligt vår mening, och som ledningen också anger ska ske, synliggöra arbetet med förskolans interkulturella uppdrag. Detta område kan med fördel integreras i arbetet med barns flerspråkiga utveckling som beskrivs och bedöms nedan.

Ett språkutvecklande arbetssätt samt flerspråkighet

I våra intervjuer beskrev personalen att arbetet för att främja barnens språkutveckling ingår i verksamhetens samtliga moment. Personalrepresentanterna beskrev hur de mycket aktivt arbetar med språkstimulans genom att exempelvis dela barngruppen i mindre grupper utifrån barnens kunskaper i det svenska språket. De lyssnar på barnens frågor, benämner saker och företeelser, uppmuntrar samtal och berättande. Rim och ramsor, sång och högläsning finns med i den dagliga verksamheten. Föräldrar uppmanas också aktivt att tala sitt modersmål med barnen. Vid våra besök på förskolorna kunde vi se exempel på hur miljön stödjer barnens språkutveckling genom läs- och skrivhörnor där bokstäver presenteras. På några hemvister såg vi också god tillgång till litteratur, ofta placerad på flera olika ställen inom avdelningen. Vi såg dock få exempel på litteratur på andra språk än svenska.

Enskede-Årsta-Vantör stadsdelsförvaltning har utarbetat ett språkprogram som stadsdelens förskolor enligt ledningen kan välja att följa. Programmet vänder sig till alla anställda i stadsdelens förskolor och innehåller mål och förslag på strategier för arbetet med barns språk- och kunskapsutveckling. ”Syftet med programmet är att främja alla barns språkutveckling, med särskilt fokus på barn med annat modersmål än svenska.” Enligt ledningen arbetar Östberga förskolor i enlighet med språkprogrammet. Enhetens språkpedagog tillika pedagogiska handledare lyfter fram olika delar i programmet vid planeringsdagar och i diskussioner i andra forum. I våra personalintervjuer framkom dock att inte alla medarbetare känner till programmets innehåll. Detta gäller exempelvis de delar av programmet som beskriver hur all personal, oberoende av egna språkkunskaper, kan bidra till att stimulera barns olika modersmål och hur olika kulturer kan synliggöras på förskolan.

Östberga förskolor genomför årligen en kartläggning av antalet barn med annat modersmål än svenska samt vilka och hur många språk som finns på enhetens för-

skolor. Denna kartläggning redovisas till stadsdelsförvaltningen som sammanställer motsvarande data från alla förskoleenheter i stadsdelen.

I överensstämmelse med språkprogrammet kartlägger också i stort sett alla avdelningar när och hur barnet använder sitt modersmål. Detta sker oftast vid inskolning och utvecklingssamtal. Dessa kartläggningar används dock som vi uppfattat det i liten utsträckning för att följa upp barnets flerspråkiga utveckling genom förskoletiden.

Enheten har anställt barnskötare och förskollärare med andra modersmål än svenska, vilket möjliggör att barn som talar samma språk som den flerspråkiga personalen får möjlighet till viss stimulans av sitt modersmål på förskolan. Om barn och personal med samma språk finns på olika avdelningar kan den vuxne också bistå barnets avdelning exempelvis genom att tolka. Enhetens flerspråkiga personal översätter när det tidsmässigt låter sig göras även skriftlig information till sitt modersmål för att göra den tillgänglig för föräldrar som har små eller inga kunskaper i det svenska språket.

Enligt vår bedömning arbetar enhetens förskolor aktivt med barns språkutveckling. Enheten bedriver också i vissa delar ett aktivt arbete när det gäller barns flerspråkighetsutveckling. Stadsdelens språkprogram bör dock enligt vår bedömning följas i alla delar för att enheten fullt ut ska tillgodose samtliga flerspråkiga barns språkutveckling.

Matematik, natur

Några medarbetare i enheten deltog 2004 i en matematikutbildning med inriktning mot förskolan. Detta har bidragit till att medvetenheten i arbetslagen ökat om vikten av att uppmärksamma matematiken i förskolan. Personalrepresentanterna beskrev i våra intervjuer och vid våra besök att matematik ingår i all verksamhet exempelvis i olika dagligen återkommande verksamhetsinslag som dukning, samling samt på- och avklädning. Exempel gavs också på vad en varierad användning av matematik kan innebära genom beskrivningar från några barngruppers arbete med matematik i projektform.

Även om några av enhetens arbetslag beskrivit andra sätt att arbeta med matematik än att räkna eller benämna geometriska former kunde vi både av intervjuerna och vid våra besök konstatera att arbetet med matematik fortfarande till stor del begränsas till just detta. Vi kunde också se att det finns skillnader i mängd och variation när det gäller material för sortering och klassificering samt bygg- och konstruktionslek både inom och mellan enhetens förskolor. Enligt vår mening kan arbetssätten i matematik komma att vidareutvecklas dels genom den fördjupade diskussion om läroplanens syn på kunskap och barns lärande som vi föreslår ovan, dels genom enhetens matematiknätverk, i vilket en pedagog från varje avdelning deltar. Därvid bör särskilt beaktas vad matematik kan innebära för förskolornas barn i olika åldrar. Material för sortering och klassificering samt bygg- och konstruktionslek bör enligt vår bedömning utökas i mängd och variation i flera hemvister.

Av personalintervjuer och verksamhetsbesök framgick att barnen överlag ges goda möjligheter att utveckla förståelse för djur och natur genom personalens medvetna

förhållningssätt och regelbundna besök i parker och skogsområden. Barnen uppmärksammas på och följer naturens växlingar. De uppmuntras även att i viss utsträckning ta med naturmaterial till förskolan för att använda i skapande verksamhet. Barnen uppmärksammas även på sin egen delaktighet i naturens kretslopp och ges möjligheter att laborera och experimentera med exempelvis vatten. Vår bedömning är att enhetens förskolor aktivt arbetar för att utveckla barnens förståelse för en hållbar miljö och för enkla naturvetenskapliga fenomen.

Barn i behov av särskilt stöd

Både ledning och personal gav i våra intervjuer en tydlig beskrivning av sitt tillvägagångssätt när personal upplever att verksamheten inte förmår möta enskilda barns behov av stöd.

Personalen beskrev att de som första steg alltid diskuterar med varandra för att så långt möjligt kunna anpassa verksamheten. Föräldrarna involveras i ett tidigt skede. Om personalen inte själva eller tillsammans med den biträdande förskolechefen som ansvarar för dessa frågor hittar lösningar genom förändringar i organisationen och/eller arbetssätten kontaktas stadsdelens konsult- och stödgrupp ”KoS-gruppen” för konsultation. Denna grupp består av förskolepsykolog, talpedagog och musikpedagog som kan bidra med specialkompetens och handledning. När handledning och/eller verksamhetens egna resurser inte räcker till kan förstärkningsinsats sökas från stadsdelen. I detta skede upprättas alltid en handlingsplan, vilken föräldrarna undertecknar och som utvärderas varje termin. De personalrepresentanter vi mötte uttryckte att de var nöjda med det stöd de får både internt och från stadsdelen. Dock finns svårigheter vid övergången från förskolan till skolans verksamheter vilka beskrivs under avsnittet *Samverkan med skolverksamheter*.

Vår bedömning är att enheten har goda rutiner för att möta enskilda barns behov av särskilt stöd, som personalen är väl förtrogen med. Detta är en styrka för enheten.

Normer och värden – arbete mot alla former av kränkningar

Förskolans arbetssätt

Ledningen och personalen hänvisade i våra samtal återkommande till enhetens likabehandlingsplan som ett mycket viktigt dokument för enhetens arbete med normer och värden. I planen, vars innehåll och form bedöms sist i detta avsnitt, beskrivs övergripande mål, arbetssätt och förhållningssätt för att uppnå en verksamhet som präglas av öppenhet, respekt och omsorg.

Förskoleenheten har inte formulerat gemensamma tolkningar av olika begrepp inom läroplanens område Normer och värden även om värdegrundsdiskussioner förts i enskilda arbetslag och inom varje förskola.

Vi fick dock många exempel på hur arbetslagen arbetar för att omsätta läroplanens intentioner bland annat för att utveckla det sociala samspelet och ett demokratiskt förhållningssätt i barngruppen. Personalrepresentanterna framhöll även vikten av att lyssna på barnen. De betonade att de under inskolningen verkar för att skapa

trygga rutiner och goda relationer, både i barngruppen och med föräldrar som en grund för det fortsatta arbetet.

Barnen delas ofta in i mindre grupper, vilket enligt personalen bidrar till att de får utrymme att komma till tals och lyssna till varandra. Några avdelningar arbetar aktivt i samtal och samlingar med hur man är en god kamrat. Barnen uppmuntras att på olika sätt lyfta vad kamraterna är bra på och hur man kan hjälpa varandra. Personalrepresentanterna beskrev också att de strävar efter att vara närvarande i mötet med barnen och att de genast tar tag i negativa händelser i gruppen. Vid konflikter mellan barnen hjälper personalen dem att sätta ord på sina känslor och att hitta lösningar. Vår bedömning är att barnen ges goda förutsättningar att utveckla sin sociala och empatiska förmåga.

Enheten saknade vid inspektionstillfället gemensamt framtagna arbetsätt för att motverka traditionella könsmönster och könsroller. Att personalen är medveten om vikten av att möta flickor och pojkar likvärdigt och att ge alla barn oavsett kön tillgång till samma material beskrevs dock i våra samtal.

Vår bedömning är att arbetslagen har kännedom om genusfrågor samt att det finns en medvetenhet om betydelsen av det egna förhållningssättet och språkbruket. Diskussioner om dessa frågor bör dock enligt vår mening föras kontinuerligt och arbetsätten utvärderas. Strävan att motverka traditionella könsmönster och könsroller skulle enligt vår bedömning gagnas av att den pedagogiska miljön tillförs mer material för barnens eget skapande och undersökande istället för färdiga leksaker som tenderar att uppfattas som ”könsrollskodade”.

Personalrepresentanterna beskrev hur de i det dagliga arbetet skapar förutsättningar för barnen att ha inflytande över verksamheten. Bland annat beskrev några arbetslag att vuxna och barn formar ordningsregler tillsammans. Barnens inflytande beskrevs dock oftast som de möjligheter barnen har att göra egna val i inomhusmiljön eller att få bestämma exempelvis sånger på samlingen. Observationer och intervjuer framhölls som arbetsätt där barnens intressen och behov kan upptäckas, men endast några arbetslag uppgav att de genomför detta. Vad gäller barnens möjligheter att ta ansvar beskrev personalen för oss hur de uppmuntrar barnen att både klara saker själva och att hjälpa varandra i olika vardagliga situationer.

I vad mån barnen får återkoppling på sina val och handlingar skiljer sig mellan arbetslagen. Några arbetslag beskrev att de återkopplar genom att samtala runt fotografier från exempelvis temaarbeten. Att ge barnen större inflytande och att ge tydligare återkoppling framhölls dock som utvecklingsområden av många arbetslag.

Av våra intervjuer och samtal framgick att fördjupade diskussioner inte förts om vad barns inflytande kan betyda i ett vidare perspektiv än möjligheten att göra val och att ta ansvar för exempelvis sina kläder eller att material läggs tillbaka på sin plats.

Vi bedömer sammanfattningsvis att personalens förhållningssätt delvis ger barnen möjligheter till inflytande. Dock bör förskolorna i samband med den fördjupade

diskussion om begreppen kunskap och lärande som vi föreslår även tolka vad som utöver valmöjligheter kan läggas in i begreppet barns inflytande.

Östberga förskolor använde vid tidpunkten för vår inspektion ett dokument benämnt "Likabehandlingsplan, Östberga förskolor".

Den gällande lagstiftningen (14 a kap. skollagen⁸, diskrimineringslagen⁹ samt förordningen om barns och elevers deltagande i arbetet med planer mot diskriminering och kränkande behandling¹⁰) föreskriver bland annat att varje enskild verksamhet årligen ska upprätta en plan med en översikt över de åtgärder som behövs för att främja lika rättigheter och möjligheter samt förebygga och förhindra trakasserier. I planen ska förskolan lämna en redogörelse för vilka av dessa åtgärder som man avser att påbörja eller genomföra under det kommande verksamhetsåret. I efterföljande års plan ska förskolan lämna en redogörelse för hur de planerade åtgärderna genomförts. Arbetet på det här området beskrivs även i Skolverkets allmänna råd.¹¹

Både ledning och personal beskrev i våra samtal "Likabehandlingsplan, Östberga förskolor" som ett mycket viktigt dokument vilket ofta diskuteras på avdelningsmöten och som "lever" i den dagliga verksamheten. Både ledningen och personalrepresentanter från enhetens tre förskolor deltog i en heldagsutbildning våren 2010 om arbete mot diskriminering och kränkande behandling. Förskoleenhetens plan följer i flera avseenden aktuell lagstiftning. Enhetens plan är dock övergripande och gäller alla tre förskolorna. I planen saknas bland annat en översikt över åtgärder som, utifrån en aktuell kartläggning av situationen på varje enskild förskola, bedömts som nödvändiga för att förhindra diskriminering och kränkande behandling. Av planen framgår att föräldrar får information om "likabehandlingsplanen" under inskolningen, men inte alla föräldrar vi samtalade med kände till den.

Vi bedömer att nuvarande plan inte till fullo svarar mot lagstiftningens intentioner. Östberga förskolor bör därför upprätta en ny plan mot diskriminering och kränkande behandling i vilken åtgärder som bedömts som nödvändiga i varje enskild förskola framgår. Planen ska göras känd hos föräldrar. Som nämns i rapportens avsnitt *Styrning, ledning och kvalitetsarbete* ska uppföljning och utvärdering av planen redovisas i enhetens kvalitetsredovisning.

Vi vill framhålla att personalen aktivt och i samverkan med barn och föräldrar dagligen arbetar med värdegrundsfrågor även om förskolans "likabehandlingsplan" inte fullt ut uppfyller lagstiftningen.

---

⁸ SFS 2008:571

⁹ SFS 2008:567

¹⁰ SFS 2006:1083

¹¹ SKOLFS 2009:38

Samverkan med hemmet och skolverksamheter

Samverkan med hemmet

I Östberga förskolor ges information till föräldrar och sker samverkan med hemmen i en mängd olika former. Samtidigt uttryckte såväl ledning som personalrepresentanter vid våra intervjuer att detta är ett område som kräver ständig omprövning och förnyelse. Ambitionerna är att få väsentligt högre deltagande vid olika föräldraforum och att bättre nå ut med presentationer av verksamhetens syfte och innehåll.

Information om det enskilda barnet ges i samband med lämning och hämtning och i barnens portfoliopärmar samlas dokumentation i bild och text över tid. Vid utvecklingssamtalen, som i alla förskolorna hålls en gång per termin, ges en sammanfattande beskrivning av barnets utveckling sedan föregående samtal.

I verksamhetsplanen 2010 har enheten åtagit sig att ”varje barns utveckling och lärande dokumenteras och kommuniceras med barnets föräldrar”. För att kunna tillgodose detta arbetar samtliga arbetslag, som nämns i tidigare avsnitt i rapporten med ett relationsutvecklingsschema benämnt RUS. Vid de tre ”rusningar” som årligen görs bedöms hur trygga de enskilda barnen är i förskolan ur ett antal aspekter. Några arbetslag presenterar alltid resultaten vid utvecklingssamtalen medan andra använder sig av barnens portfoliopärmar när de beskriver barnets utveckling och lärande. Enheten har utarbetat tydliga rutiner för hur utvecklingssamtalen ska föras och dokumenteras. Vi vill dock ytterligare poängtera att i förskolans uppdrag ingår att bedöma verksamhetens förmåga att främja barnets utveckling och lärande medan det enskilda barnets prestationer vid givna tidpunkter inte ska bedömas. Eftersom föräldrar, enligt förskolans erfarenhet, gärna kommer till utvecklingssamtal medan intresset ofta varit svagt för föräldramöten ges även stor del av den övergripande verksamhetsinformationen och exempelvis information om förskolans läroplan vid dessa samtal.

Enhetens förskolor har så kallad föräldraaktiv inskolning¹² men med individuell anpassning. Både föräldrar och personalrepresentanter föreföll vara positiva till denna form som enligt dem ger föräldrarna en god inblick i förskolans arbete. Under inskolningen ges även mycket övergripande information om verksamheten. Därefter sker detta fortlöpande i form av dokumentation på anslagstavlor eller kalendrar samt i form av skriftliga informationsbrev vid förändringar i verksamheten. Skriftlig information ges i regel på svenska men vissa dokument och vid något tillfälle även föräldraenkäter översätts av förskolornas flerspråkiga personal. Stadens och stadsdelens enkäter genomförs men svarsfrekvensen har ofta varit så låg att resultaten inte kunnat användas effektivt. Detta beklagar ledningen då de anser sig därigenom sakna ett väsentligt underlag i kvalitetsarbetet. Att få tillgång till enkäterna på aktuella språk och med bättre framförhållning ser ledningen som en förutsättning för att få ett underlag som kan gagna den egna utvärderingen av verksamheten.

---

¹² Föräldern deltar i verksamheten flera hela dagar tillsammans med sitt barn.

På varje förskola finns också ett föräldraråd som ledningen framhöll som ett forum för övergripande frågor och som ytterligare en kanal för att kunna ta tillvara föräldrasynpunkter. I föräldraråden deltar i första hand föräldrar som tillfrågats men råden är öppna för alla föräldrar. Exempel på andra samverkansformer som beskrevs för oss är, med viss variation förskolorna emellan, gemensam frukost eller ”fika”, workshops, kulturfest, firanden av traditioner m.fl.

De föräldrar vi samtalade med uttryckte att många av samverkansformerna uppskattas av föräldrarna, att den dagliga informationen ofta fungerar väl och att föräldrarna möts av personal som lyssnar och försöker beakta deras synpunkter. Vi bedömer att enheten arbetar aktivt med att finna framgångsrika forum för att samverka med hemmen. Trots att enheten enligt vad som framgår av den senaste kvalitetsredovisningen låtit alla föräldrar ta del av förskoleenhetens dokument ”Lika-behandlingsplan Östberga förskolor” var den inte känd av alla de föräldrar vi samtalade med, vilket bedöms i rapportens avsnitt *Normer och värden*.

Samverkan med skolverksamheter

Östberga förskolor arbetar enligt den ”Handlingsplan för övergång från förskola till skola” som har utarbetats gemensamt av Östbergaskolan och förskolorna. Handlingsplanen introducerades för flera år sedan när även skolorna var organiserade i stadens stadsdelar och den revideras årligen. Av planen framgår vid vilka tider under året olika former för samverkan, besök i varandras verksamheter samt information till föräldrar planeras, genomförs och utvärderas. Så kallade överlämningssamtal, vid vilka förskolans och skolans pedagoger deltar tillsammans med barnets föräldrar anordnas i förskolorna under vårterminen före barnens övergång till Östbergaskolans verksamheter. För barns övergång till andra skolor saknas rutiner i enheten.

Av våra samtal med ledningen framgick att samverkansformerna i huvudsak fungerar väl även om förskolorna upplever en viss försämring sedan skolorna organisatoriskt överförts till utbildningsförvaltningen. Även föräldrarepresentanter med äldre barn som tidigare gått i någon av enhetens förskolor uttryckte vid våra samtal att övergången till skolan hade fungerat väl för deras barn.

Vid våra intervjuer med personalrepresentanter för förskolorna blev bilden inte lika odelat positiv. Till stor del förklarades detta med att övergången för barn som behöver särskilt stöd inte alls fungerat inför läsåret 2010/11. Detta kommer enligt ledningen att tas upp i samband med att årets övergång utvärderas tillsammans med skolan i november månad. Även vi vill framhålla detta som ytterst angeläget.

Vi bedömer att förskoleenheten på många sätt strävar efter att efterleva läroplanens och Stockholms stads intentioner vad gäller samverkan med skolan. Vi vill emellertid göra enheten uppmärksam på att rutiner även bör utarbetas för barns övergång till andra skolor än Östbergaskolan.

Stockholm 2010-11-19

Christiane Chin-von Matérn

Inga-Lill Hjerpe Lindgren

Bilaga

Tabell: Barn och personal

BESKRIVNING AV FÖRSKOLENHETEN

I tabellen nedan redovisas antalet barn i grupperna samt antalet anställda på förskolan beräknat i årsarbetare. Resursstödet inberäknas inte i det totala antalet årsarbetare.

Östberga förskolor	Avdelningstyp	Barn/avd	Antal heltidsanställda förskollärare eller motsvarande*	Antal heltidsanställda barnskötare eller personal med annan utbildning	Summa personal	Snitt barn per personal	Andel förskollärare
Gläntan							
Blåsippa/Gullviva	1-4 år	32	2,75	2,9	5,65	5,7	49 %
Tussilago/Vitsipp	1-4 år	31	1	4,5	5,5	5,6	18 %
Solrosen	5 år	18	0,75	2	2,75	6,5	27 %
stöd				1,1	1,1		0 %
s:a barn/avd.pers		81	4,5	9,4	13,9	5,8	32 %
Treklövern							
Blåklockan	1-5 år	16	1	2	3	5,3	33 %
Liljekonvaljen	1-5 år	16	2	0,87	2,87	5,6	70 %
Smultronet	1-5 år	16	1	2	3	5,3	33 %
stöd				0,75	0,75		0 %
s:a barn/avd.pers		48	4	5,62	8,87	5,4	45 %
Ädelstenen							
Rubinen/Diamanten	1-4 år	28	2	3,87	5,87	4,8	34 %
Safiren/Kristallen	1-4 år	24	1	4,6	5,6	4,3	18 %
Smaragden	5 år	14	1	0,75	1,75	8,0	57 %
stöd				1,75	1,75		0 %
s:a barn/avd.pers		66	4	9,22	13,22	5,0	30 %
Totalt		195	12,5	24,24	35,99	5,4	35 %

* med motsvarande menas fritidspedagog eller lärare med examen från en statlig lärarutbildning mot de yngre åldrarna.

- Andel förskollärare: 35 % (Stadens genomsnitt är 44 %)
- Barn/ personal: 5,4